

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XIX. De Poësi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Auctor diffi-
cilior, &
exponendi
ratio do-
cior propo-
nitur.

Exponendi eadem ratio, & memoriae exercitatio, quae supra ostensa. Sed ex parte tamen diuersa. Nam primo plura in Cicerone exponuntur, & difficiliora, quae enim facilia sunt, iam ante intellexerunt. Deinde, doctius explicantur, constructio orationis, & exercitia Syntaxeos praecipue inculcantur. Tertio, verborum elegantiae, exquisitioresque phrasae traduntur. Quarto, Poeta facili exponitur, non ut iam versus pangere aggrediantur, sed ut ad difficiliora intelligenda paulatim infuscant, & numeros hauriant, quorum tamen rationem nondum percipiunt. Oritur hinc, & alia utilitas, ut scilicet non modo numerosae orationis suauitate capiantur, sed traiectiones etiam verborum, quas carminis necessitas maximas efficit, annotent.

Teneri non
urgendi ad
versus.

Erratum igitur ab illis magistris, qui olim sero, & non nisi cum Rhetoricis praecceptionibus, poetam praelegebant. Multo vero perniciosius, ab aliis, qui praepropera festinatione docendi, in his principiis, rationem carminis explicabant. Mirabiliter enim ingeniola non tantum multitudine, sed confusione etiam turbabant. Nondum loqui didicerunt, & canere eos iubet? summus eorum labor est verba, & nomina orationi concinne sine barbarismis, & solacismis intexere, non igitur doceri iam debent, ea discere, quo carminis ratio constet. Ego perinde praematurus illos poetam facere arbitror, quod nutrices ineptae, quae infantes adhuc inter circulos, & adminicula titubante gressu vix ambulantes, saltare docent. Prompte, copiose, sine metu errandi loquantur, deinde musarum pulsent fores. Ridicula res, tardus, aut claudus saltator, sine agilitate enim, & urbanitate, harmonicus ille motus corporum, ridiculae sunt ineptiae.

Prima scho-
la Gram-
matices.

§. 7. Summa Grammatices Scholae est, in qua cetera quae ad hanc artem pertinent, perfecte explicantur; nempe omnia difficiliora Syntaxeos praeccepta, figuratae constructiones, omnia de arte metrica praeccepta. Omnia Graeca rudimenta.

Utilis gra-
datio cum
apte priori-
bus sequen-
tia super-
struuntur.

Rectissimus ille ordo est, facillimas construendae orationis leges in infirma, faciles in media, difficiles in suprema addiscunt, atque vsu illis venit, quod architectis qui gradus extruunt, semper enim cum superioribus superstruunt, inferioribus innituntur.

Quod ad lectiones attinet, ex Oratoribus quidem explicari poterunt primo semestri grauiuscula quaeque Ciceronis ad Familiares, ad Atticum, ad Quintum Fratrem Epistola; altero vero Liber de Amicitia, de Senectute, Paradoxa, & alia huiusmodi: ex poetis vero primo semestri selecta aliqua, ac purgata Ovidii tum Elegiae, tum Epistola; altero quadam item selecta, & purgata ex Catullo, Tibullo, Propertio, & Virgilio Eclogis; vel etiam libri eiusdem Virgilio faciliores, ut Quartus Georgicorum, quintus & septimus Aeneidos. Ex Graecis S. Chrysostomus, Aesopus, Agapetus, & horum similes.

Experimen-
ta hanc me-
thodum pro-
barunt.

§. 8. Temporis distributio, ceteraque exercitationes analogiam habent cum illis quae dicta sunt. Omnia tamen eruditius exponenda sunt, elegantiaque ratio summa ducenda est. Inchoanda etiam poetis, primo quidem datis soluto ordine versibus, quos tirones reponant, deinde mutatis nonnullis verbis, ad extremum dictato themate, quod suo Marte pedibus ipsi vinciant, & numeris includant. Hic ordo si constanter, & accommodate seruetur, celeri labore, ingentem fructum parit. Innumeros vidi pueros, qui hac methodo instituti, cum anno aetatis nono in huius ingressi essent, vertente duodecimo, pure, & latine loquebantur, scribebant, etiam versus faciles pangebant, auctores Latinos explicabant, & si experimentum quaeritur, centurias talium nostra Gymnasia exhibebant. Hanc docendirationem, ex variis auctoribus probare mihi promptum esset. Sed ad experientiam dictorum, certissimam testem appello. Utinam

Cum do-
ctorum sen-
tentia con-
uenit.

in oppidis hincinde eandem rationem magistri tenerent, aut ut possent, magistratus adlaboraret. Sed crebro stipendiorum tenuitate, alio distrahuntur, dum causarum auctores, & scribae esse simul coguntur. Deinde tantus est labor non docendi modo, sed ad clepsydram docendi, & statas vices mutandi, ut nemo facile onus hoc constanter, nisi qui Deo vitam deuouit, suscipere dignetur.

CAPVT XIX.

De Poesi.

§. 1. **T**IRONEM nostrum iam ad eloquentiae studia, ad oratorem deducimus, non ut ad causas priuatas, aut publicas accedat, sed ut discat, quae postea cum rerum vsus exigit, opportune promat. Eloquentia duplex est: Copiosa, & dilata, quae fluminis instar inundat, quam proprie vocant eloquentiam; & contracta seu adstricta, ut eam Cicero libro de claris oratoribus appellat, quae est Dialectica. Rursum utraque, sed maxime vberior illa palmae, non pugno similis, diuiditur in soluta, & numeris adstricta, seu metrica: dico maxime, nam & dialectices praeccepta metris comprehendi possunt, quin etiam quaedam carmina acuta, breuia, concisissima argutia dialecticen imitantur. Exemplis plena sunt sacra Dauidis, & Iobi carmina, & si epigrammata consulimus, nonnulla latina. Haec si more vulgi perpendas, in tres facultates diuides, quarum perfectionem pauci consequuti sunt: si naturam eloquentiae spectabis, vnum finem intelliges, docere, mouere, persuadere dictione, siue illa verborum flumine animos impellat, trahatue, siue acuta breuitate se penetret, & sine tumultu peragat munus oratoris. Equidem mirari soleo illos qui verborum, & sententiarum ornatu, & maiestate eloquentiam metiuntur, eloquens est quisquis accomodate dicit ad persuasionem: siue ille Tulliano eloquio verba moderetur, siue Chrysippea subtilitate animos inuadat; Docet hoc non modo experientia, sed diuina etiam litera. Experientia; nam brevis admonitio, clara sententia, opportunum axioma, saepe longis orationibus potentiora sunt. Sacrae litera; quia videmus orationes breuissimas, maximas habuisse vires. L. 2. Reg. c. 14. v. 5. Heu, mulier vidua ego sum: mortuus est enim vir meus. Et ancilla tua erant duo filii: qui rixati sunt aduersum se in agro, nullusque erat, qui eos prohibere posset: & percussit, alter alterum, & interfecit illum. Et ecce conjurgens vnuerfa cognatio aduersum ancillam tuam, dicit: Trade eum qui percussit fratrem suum, ut occidamus eum pro anima fratris sui, quem interfecit, & deleamus heredem: & quorum extinguere scintillam meam, quae relicta est, ut non super sit viro meo nomen, & reliqua super terram. Et ait rex ad mulierem, Vade in domum tuam, & ego inbebo pro te. Dixitque mulier Theocitus ad Regem. In me Domine mire sit iniquitas, & in domum patris mei: rex autem & thronus eius sit innocens. Et ait rex, Qui contradixerit tibi, adduc eum ad me, & ultra non addet ut tangat te. Quae ait, Recordetur Rex Domini Dei sui, ut non multiplicentur proximi sanguinis ad vltiscendum, & nequaquam interficiantur filium meum, Qui ait, vixit Dominus, quia non cadet de capillis filii tui super terram. Dixit ergo mulier, Loquatur ancilla tua ad Dominum meum Regem verbum.

Et ait, Loquere, Dixitque mulier. Quare cogitasti huiusmodi rem contra populum Dei, & locutus est Rex verbum istud, ut peccet, & non reducat eiectum suum? Omnes morimur & quasi aqua dilabimur in terram, quae non reuertuntur: nec vult Deus perire animam, sed retractat, cogitans ne penitus pereat, qui abiectus est. Nunc igitur veni, ut loquar ad Dominum regem meum verbum hoc praesente populo. Et dixit ancilla tua, Loquar ad Regem, si quo modo faciat Rex verbum ancilla suae. Et audiuit Rex ut liberaret ancillam suam de manu omnium qui

Eloquentia
Poesin, Rhe-
toricen, Dia-
lecticen am-
plectitur.

Non est ita-
rum eloque-
tia, quae
copiosa est,
sed etiam
brevis, &
quae cumque
est accom-
modata &
ratio.

Hac oratio
quae vix a-
pud Cice-
nem exor-
ditur, per-
fusa est.

qui volebant de hereditate Domini delere me, & filium meum simul. Dicit ergo ancilla tua, vt fiat verbum Domini mei Regis sicut sacrificium. Sicut enim Angelus Domini sic est Dominus meus rex vt nec benedictione, nec maledictione moueatur: vnde & Dominus Deus tuus est tecum.

Palestina
eloquentia
paradigma.

Sic ille apud regem coram populo perorat: & eloquentem, nam reuera obtinet id, quod petit. Et Abigail lib. 1. Reg. c. 25. 24. In me sis Domine mi hac iniquitas: loquatur obsecro ancilla tua in auribus tuis: & audi verba famule tue. Neponat oro Dominus meus rex cor suum super virum istum iniquum Nabal: quoniam secundum nomen suum stultus est, & stultitia est cum eo: ego autem ancilla tua non vidi peccatos Dominum meum, quos misisti. Nunc ergo Domine mi, vivit Dominus, & vivit anima tua, qui prohibuit te, ne venires in sanguinem, & salvavit manum tuam tibi: & nunc sicut Nabal inimici tui, & qui querunt Domino meo malum. Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi Domino meo: & da pueris, qui sequuntur te Dominum meum. Aufer iniquitatem famule tue: faciens enim faciet Dominus tibi Domino meo domum fidelem, quia prelia Domini Domine mi tu preliaris: malitia ergo non inueniatur in te omnibus diebus vite tue. Si enim surrexit aliquando homo persequens te, & querens animam tuam, erit anima Domini mei custodita quasi in fasciculo viventium apud Dominum Deum tuum: porro inimicorum tuorum anima rotabitur, quasi in impetu & circulo funde. Cum ergo fuerit Dominus tibi Domino meo omnia quae locutus est bona de te, & constituerit te ducem super Israel, non erit tibi hoc in singultum, & in scrupulum cordis Domino meo, quod effuderis sanguinem innoxium aut ipse te ultus fueris: cum benefecerit Dominus Domino meo, recorderis ancille tue.

Hæc diuersam omnino eloquentiam ostendunt moribus, & ingenio hominum accommodatam. Quod idcirco monco, ne sola verborum volubilitate, & elegancia de re tanta iudicemus. De hisce igitur nunc dicendum est, & primo, de eloquentia numeris alitricia, seu poetici. Omnibus enim propositum est docere, & persuadere, id fit bene dicendo. Bene dicit, qui iudicem, vel auditorum iudicio, bene dicit. Nam si te illi respuerint, si illi te falso, vane, incompte dicere arbitrentur, ne quicquam bene dixeris. De poetici hæc præcipue dicere habeo. Primo vtilem esse Reipublicæ; Deinde, quæ sit ad eam methodus, quæque ratio. Denique quam sit varia.

§. 2. Vtilem in Republica poetici esse facile, & multis rebus ostendo. Principio ex eius laudatissima antiquitate, quæ semper in bene constitutis ciuitatibus, regnisque claruit.

Quod si antiquissimam memoriam repetamus, excelluisse non modo apud Iudæos, sed etiam apud vicinas gentes poetici, & principum opus fuisse intelligemus. Quamquam vero veterum nobis poetici ignota sit, fuisse tamen poetici ignorare non possumus, & quilibet forte hymnos haud difficulter numerosos esse intelliget, si varias carminum species percurrere, & earum missiones volet. Scaliger in Hyle, seu lib. 2. poet. ca. 6. Vazia versuum genera enumerat; Catalectos, Acatalectos, Brachycatalectos, Hypercatalectos, puros, impuros. In horum quibusdam, vt in Melicis, Dithyrambicis, Hyporchematibus Scoliis Paeanibus, hoc solum agunt, vt strophæ, & antistrophi respondeant, idque diuersis interuallis. Partes versuum, & integralis atque aliis connectuntur. Et ille quidem eo peruenit, vt in vno pede, aut syllaba versum, aut gradum versus agnoscat. Cum igitur tot sint genera Pyrrhichicorum, Iambicorum, Dactylicorum, Trochaicorum, Spondaicorum, Anapestorum, Ionicorum, Eolicorum, Pæonicorum, tot pedum in vno missiones, tot carminum vel recurrentium, vel non recurrentium compositiones, non erit arduum ad ista genera Hebræorum pleraque reuocare. Aut sane multa Græcorum talia intelliges, quæ si so-

Antiquitas
poeseos.

Varia ver-
sum gene-
ra.

Multi ver-
sus ex gran-
ditate elo-
quendi ma-

luta orationis forma scribantur vix carmina esse ex numeris credes. Exempla dabo. Bacchylides apud Athen. in dipnosoph. l. 2.

Ἐλπίς δ' αἰθούσας φρένας
ἀνα-μυγνύμενα διονυσί οἱσι δώροισ
ἀνδράσι δ' ὑψότατο
πέμπει μελόμενας
αὐτὸς μὲν πόλεων
κρήδεμον λυαί,
πᾶσι δ' ἀνθρώποις
μοναρχήσιν δοκεῖ
χρυσῷ δ' ἐλεφαντῇ τε
μαρμαίροις ἐν οἴκῳ,
πυροφροῖ καὶ αἰγλήνεα
νῆες αἰγῶν ἐπ' Αἰγυπία
μέγιστον πλοῦτον,
ὥς πίνοντι ὀρμαίνε κέαρ.
Ἐσπερ concutit mentem
cum immiscetur Bacchicis donis:
hominibusque altissime prouicit curas.
Ipse vrbium
mania expugnat,
omniumque hominum se
Monarcham fore putat:
quoniam etiam auro & ebore venident ades,
& tritico omnia naues splendidas,
ab Aegypto deuehant diuitias
amplissimas, vt bibentis
cor imaginatur.

Horum car-
minum le-
gendo vix
quisquam
percipiet.

Quis porro carmina suspicetur, vbi omnes syllabæ breues sunt, vt in illis Pratinæ.

Τίς ὁ θόρυβος ὅδε,
τίνα τῶδε τὰ χοροδ-
μαῖα; ὡς ὕβρις ἐμαλὲν
ὅττι διονυσίαδα
πολυπαῖα θαυμέλαν;
ἐμὸς, ἐμὸς ὁ θόρυβος
Quis tumultus ille?
Quæ Choreæ, quæ insolentia
Inuasit Dionysiada
habentem aram multistrepentem?
Meus meus Bromius.

Notius est Aristotelis Scholion, cui tamen Hebræa non pauca respondent.

Ἀρετὰ πολυμοχθε
γένει βρεβείω,
θήραμα κάλλιστον βίῳ
τὰ παρὰ θενὲ μορφᾶς
ἔθανεῖν ζήλων Ἑλλάδι πόντῳ
ἔπνοισι τλήναι μαλεροῖς
ἀκαμάνας τοῖον
ὅττι φρένα βάλλεις
καρπον τ' ἀγένητον
χρυσὴ τε κρέσσων ἢ γένεον
μαλακαυχήσοι δ' ὕπνον
Ἐδ' ἐνεκὸν ὁ Διὸς Ἡρακλῆς
λήδας ἰε κοῦροι πολλ' ἀνέλασαν,
ἔρροις σὺν ἀγορδύοντες δωμάμεν
τοῖς δὲ πόθοις Ἀχιλλεύς
Αἰας τε αἰδᾶτο δόμοις ἡλθον
τοῖς δ' ἐνεκὸν Φιλίης μορφᾶς
ἢ Ἀλκον ἐντροφῇ
ἡλὶς χηρῶν αὐγᾶς.
τοὶ γὰρ αἰδύμενοι ἔρροις
ἀθανάτων τέ μιν αἰζηνοῦσι μέτρα
μνημοζυνῶς θυράερες,

X

ἡλὶος

διὸς ἔστιν ἑβραῖς αὐτοῦσαι
Φιλίας τε γέρας βέλαις.

Virtus, multum laboriosa generi humano, venatio pulcherri-
ma vite: mortem oppetere pro tua facie, virgo, optabilis Gra-
cia est mors, laboresque tolerare feridos, indomitos. Talem
menti immis fructum immortalem auro præstantiorem &
parietibus & somno. Tui gratia Hercules Iouis filius Ledaque
filii multa perpeſti sunt, operibus tuam venantes potentiam.
Tui desiderio Achilles quoque & Ajax Orci domos adierunt.
Quin etiam tua amabilis faciei causa Atarnei alumnus solis
orbatus est lumine. Itaque celeberrimus operibus, immortalē-
que eum promouebunt Musa Mnemosynes filia, Iouis hospitalis
venerationem augentes amicitiaque honorarium firma.

Vide pleraque illius quem sine casu nemo est æ-
mulatus, hoc est Pindari, in quo nisi singula diuidas,
verba etiam scēs, & vnam priori, alteram alteri car-
mini attribuas, nā tu mihi difficulter carmen osten-
des, poësin tamen ex diuiniore loquendi modo con-
iucimus. Ecce fictibi legendum propono.

Ὁ πλὴν ἐνυσθενής, ὅταν πρὸς ἀρετῇ κεκρυμμένον κα-
δορῇ βροτήσῃ ἀνὴρ, πόλιν ὅρα δόρυ αὐτὸν ἀνὰ γῆ πο-
λύφιλον ἐπέπιν, ὃ δὲ μοῖρ' Ἀρκεσίλα. σὺ τοίνυν κλυτὰς
πατρὸν ἀρετὰν βραδύρῃδων ἀπὸ, σὺ δ' εὐδοξία μετὰ νύκτας,
ἡ καὶ χρυσάρετος κάσος. ἐν δ' ἰαν ὅς μ' ἐχέμενον ὄμβρον
τῶν καλὰ δόξῃσι μάκαρες ἐστάν.

Diuitia latepotentes sunt, quum aliquis virtute temperatas
pura mortalis vir fortuna tradente, ipsas auget, quæ sunt co-
mites multos amicos conciliantes, ὁ sortem diuinitus adepte
Arceſila, tu vtique eas a summis gradibus inclyti cui tui, cum
gloria exeres in gratiam Castoris, qui aureo curru vehitur,
qui hybernū post imbrem tranquillitatem in domum tuam
beatam coruscet.

Hæc omnia in Eurypidis, Æschyli, & aliorū chor-
is notabis. Ex his igitur colligemus non ideo in He-
bræis non apparere poësin, quia non sit, sed quia ra-
tionem eius non tenemus. Ego sane in multis versus
agnosco. Gen. 49. oraculum datum ab Israele duode-
cim Patriarchis carmine compositum est.

יְהוָה בְּרִי כְּבֹדִי
וְיִשְׂרָאֵל אֲבוֹתִי
וְיִתְרֵנוּ

Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium
doloris mei, prior in domo, maior in imperio, in Hebræo ita
sunt.

Ruben behori, ætha cochi
Ve xes chith omi,
Lether scheeth, vei ether ghaz.

Cætera aliqua variatione possunt tamen numeris
astricta esse, cognosci. Etiam carmine, antiquitas vi-
cto Seone Amorrhæo epinicion cecinit, initium po-
nitur Num. 21. 27.

בָּאוּ חֶשְׁבֹן תְּהִי
וְיִתְבַּנּוּ עִיר סִיחֵן
Venite in Hesbon, adificetur,
Et construat ciuitas Sehon.

Hebræa hac forma sunt
Bou Chesbon Thibane
Veticonen ghir Sichen

Forma est carminis Anacreontici, seu dimetri catale-
ctici, nisi quod pro iambis sint spondæi, nam syllabæ
breues, raræ sunt apud Hebræos. Canticum Moſes
Exod. 15. iisdem versuum mistionibus constat, vbi ta-
men & brachycatalecti interponuntur. nec multum
abit Canticum Moſes Deut. 32. quamuis plurimos
brachycatalectos interſerit. At cap. 33. benedictio-
nem à carmine incipit, versu 2. Dominus de Sina venit,
& de Seir ortus est nobis, apparuit de monte Pharan, & cum eo
sanctorum milia, & in dextera eius lignea lex.

Quæ verba in Hebræo hanc nobis Harmoniam
reddunt.

Iehoua Misſinai Catalectus versus
Ba, ve, arach meſcheg bir Catalectus

Lamo, hophigh meher Pharan Acatalectus
Veatha mirceboth codesch Catalectus
Mimino esch dath Lamo, &c. Acatalectus.

Ad eum plane modum Iudicum 5. cecinit Debora &
Barac. Sed poësin Hebræorum maxime exornauit
eorum Orpheus, & Homerus, & Maro si fas est pro-
fanis sacra conferre, rex & propheta Dauid. Carmi-
na eius sensu pietatis, & mysteriorum nobis quam
numeris gratiora sunt, in plurimis tamen accuratam
quandam syllabarum mensuram annotauit, quemad-
modum & in Threnis Ieremiæ, cui etiam cura fuit in-
itia ab iisdem literis certo modo ducere. Salomonis
quidem Cantica Canticorum, sacram esse poësin ne-
mo dubitat, quæ felicis animæ celeste canit Epitha-
lamion, Ieremias etiam, Iob, atque Cantica suos nu-
meros habent, genere quodam loquendi diuiniore
potius, quam notabili pedum suauitate gratos; nam
& Pindarum principem Lyricorum omnes agno-
ſcunt; & tamen sæpius in illo carminis ratio queritur,
quam sentitur. Ita Horatius qui proxime ad eum ac-
cedit. Pindarus quisquis studet emulari Iule, ceratis ope Da-
dalea niritur pennis, virreo daturus nomina ponto. Monte de-
currentes velut amnis, imbres quem super notas aluere ripas,
feruet immensusque ruit profundo Pindarus ore. Laurea do-
nandus Apollinari, seu per audaces noua dirhyambos verba
denoluit, numerisque fertur lege solutus.

Merita illa Pundari, laus est, æquumque pariter & æ-
mumque. Tu tamen sine discrimine numerorum po-
ſitorum legas in hunc modum; Ἀείσον μὲν ὕμνον, ὃ δὲ
χρυσὸς, αἰθέριον πῦρ αἰετὸς πέπειν νυκτὶ μέγαντος ἑξο-
χα πλάτν. εἰ δ' ἀέδῃα γάρτεν ἑλδῇαι φίλον ἦτος, μὴ καὶ
ἀλὴν σκόπει δὴ δὴ δαλυνότερον ἐν ἀμείρῃ φέρον ἄστρον,
ἐρήμας δὲ αἰδέσθω.

Optima quidem est aqua, & aurum, velut ignis nocturnus
ardens, coruscet eximie inter superbas opes, at anime mi, si cer-
tamina narrare cupis, ne iam sole contempleris splendidus a-
strum, lucens interdum per vacuum æthera.

§. 3. Ex his conficio apud Hebræos fuisse carmi-
num vsum, & viros sanctos, magnosque fuisse poëtas.
Ideoque in diuina Republica honoratos, neque nunc
facile reiciendos.

Magno quondam apud Romanos in honore fue-
runt, & apud Græcos quidem nimium cultos inue-
nio, Plato Deorum filios appellauit. Quod etiam in-
geniosus poëta dixit:

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,
Impetus hic sacra semina mentis habet.

Et

Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Sola enim causa cur nonnulli Hebræis poësin nega-
rint, est illa, quod in ea lingua nullam nostræ similem
Harmoniam inuenire potuerunt, sed omnia proæ si-
milis esse videantur, at cum idem in Græcorum poë-
tarū eminentissimis concedere oporteat, facile quis-
que iudicabit, non esse negandum Hebræis, quod
admirantur in Græcis.

Plato in Cratylo philosophos & sophistas irri-
dens, suadet vt poëtae adeantur, & virtutis ab illis ra-
tio poscatur. Democritus quoque in Orpheo, Ho-
mero, aliisque diuinum aliquid esse credidit. Hera-
clitus ait ἡ δὲ βέλαιων ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀντιπρὸς τὸν νότον. Incontaminatis & sacris aspectibus sanctos: Laurum gesta-
bant quasi diuinationis insigne, cum versus suos ca-
nerent. Magis etiam alii, in poëtarum fabulis myste-
rio declarandis, vt serio dicam, delirarunt. Cum enim
omnia fabularum, etiam fæda, quasi sanctioris phi-
losophiæ integumentum defenderent, factum est, vt
naturæ maiestas, fœditate narrationum pollueretur,
multique cupide fabularum suauitatibus inhæresce-
rent, mysteria quæ illis fuisse finguntur, non intel-
ligerent, aut sane contemnerent. Sed de abusu postea
dicturus sum.

Pindarus
habet nu-
meros lego
solutos mo-
re Hebræo-
rum.

Græci poë-
ta nimium
culti.

Fabulas ad
res physicas
& morales
multi ap-
plicauerunt.

Hæc antiquitas acritas sunt, at tempora quæ cul-
tiora fuere, maiorem posui honorem conciliarunt.
Homerum contemptum post mortem, contentiose
vrbes vendicarunt.

Ἐπὶ πόλεις διεΐτυσιν παύριζαν ὁμήρου.

Septem vrbes disceptant de stirpe Homeri.

Doſtorum
hominum
à morte
maior he-
nos cedente
inuidia.

Cicero pro Archia: Atqui sic à summis hominibus, eruditissimisque acceptimus, ceterarum rerum studia, & doctrina, & præceptis, & arte conflare: poetam natura ipsa valere, & mentis viribus excitari, & quasi diuino quodam spiritu afflari. Quare se iure, nosse ille Ennius, sanctos appellat poetas, quod quasi Deorum aliquo dono, atque munere, commendati nobis esse videantur. Sit igitur, iudices, sanctum apud vos, humanissimos homines, hoc poetæ nomen, quod nulla vnquam barbaria violatur. Saxa, & solitudines vos respondent, bestia feræ immanes cantu flectunt, atque que vociferant: nos instituti rebus optimis, non poetarum voce moueamur? Homerum Colopbonii ciuem dicunt esse suum: Chii suum vendicant, Salamini repetunt, Smyrnæ vero suum esse confirmant. Itaque etiam delubrum eius in oppido dedicauerunt; per multi alii præterea pugnant inter se, atque contendunt.

Quot pra-
ter Aga-
memnonem
reges illacri-
mabiles pe-
riere.

Et sane apud reges in pretio fuisse constat, non tam credo utilitate aliqua, licet ea quoque esset, fed cupiditate gloriæ, et immortalitatis, multi enim memoria carent, quia vate sacro. Virgilius apud Mæcenarem, et Augustum in pretio habitus est, Euripidem Archelaus Macedo coluit. Æschylum, et Simonidem Hieron, Dionysium Philoxenum, Polycrates Samius Anacreonta. Antigonus Antagoram, Arati, Spartani Tyræum. Plato Sophronis libros moriens pulullo supposuit.

Poeta ho-
norati.

§. 4. Quod si vñum etiam honestissimæ, difficilissimæque artis spectemus, ille sane multiplex est. Nam primo, in laude æternæ maiestatis, verum viri sancti adhibuerunt; dein praua imitatione, ad idolorum encomia gentiles. Hymnus enim, antiquissimum poëticis genus est: Orphei, & veterum multi exstant, itaque & hymnologi, & Hymnopoli nominati sunt. Diânæ Hypragon, Phæbo Pæana, vel Hyporclema, vtrique simul Profodiani, Baccho Dirhytambum, Cerei Iulum, concinnabant. Plures enumerat Scaliger in Idea cap. 112. *Veteres igitur Theologi Orpheus, Linus, Musæus, non solum hæc, quæ maxima, & prima sunt, sed etiam alias minuitiores potestates ita diuise, vt varia ac diuersa numina, quos item Deos appellarent, constituerent. Quare Iouem summum Deum cum agnoscerent, ceterorum finxerunt patrem: è quo scilicet omnia profecta essent; Ita Palladem, Martem, Vulcanum, Proserpinam, Venerem, Bacchum pro iis officiis, quæ vnum in vno sunt à nobis cognita. Quamobrem nequaquam mirum videbitur, si Hymnorum naturam varia in genera sibi pariti: in ἀναικτοῦς, ἀπο τεμνίμους, φυσικὸς, μυθικὸς, γενεαλογικὸς, πεπρασιεύους, ἐπικὸς ἀπὲς πυκνῶς, μικρῶς.*

Hymni pri-
marium o-
pus poeta-
rum.

Ad qua genera si παῖνες & αἰσώδια non reducuntur, di-
versarum rationum species, cum illis connumerabuntur. Didy-
mus enim auctor est, hymnos cum Cythara, αἰσώδια cum ti-
bia, ad aras ab Arthemensibus cani solitos.

*Varia hym-
norum ge-
nera.*

Sed vni & soli Deo nos hymnum dicemus, vt re-
de ille idem optimus poetices doctor. *Ac Dei quidem
laus semper in toto animo, vniuersaque cogitatione nostra
versari debet. Quicquid sine eius communionem facias, id vero fac-
tum neputes, quanto magis appellendus animus ad eas modu-
lationes, quæ quantum illius complectuntur, tantum eius con-
cipiunt diuinitatis: suntque illorum affines concentuum, qui
celestibus anfractibus, atque rotationibus sunt ab opifice attri-
buti. Dicitur autem Dei laudatio à Græcis *ὑμνός*, à Latinis ce-
lebratio. Vnus igitur ille cum fit, idemque trinus, vel vt solum
canere vel personæ seorsim celebrare eius est homini Christia-
no: additis verècunde proprietatibus. Non vt disputatores mo-
rosi: sed vt pii Poetæ facere consueuere. Id quod post alios mul-
tos, nos quoque conati sumus. Namque in Deum patrem hym-
num nos scribere conati sumus: tanquam rerum omnium condito-
rem, ab orbis ipsius creatione, ad nos, nostræque vique duximus.*

Viris san-
ctis, & Deū
contempla-
tibus con-
uenit poesis.

Deum vero filium, Dominum nostrum Iesum Christum, tanquam humani generis Seruatorem. In quo abduximus animi nostrum, a corporis carcere ad liberos campos contemplationis, quem in illum transfunderet. Tum autem sanctissimi Spiritus ineffabilis vigor ille, tanto ardore celebratus est, cum lenissimis numeris esset inchoatus hymnus, repente diuini ignis impetu conflagrari. In Deo quicquid est, ipsemet est Deus: cognitionis autem nostre et imbecillitate, horum inferiorum exemplo, atque imagine quasi multa distinguntur. Intellectus a quo voluntas, postquam potentia. Verum neque ante, neque post quicquam, sed non solum simul, verum etiam vnum. A quo duo duxerunt veteres maxima rerum actionumque principia: Naturam et Fortunam. Natura enim est, Potentia Dei: Fortuna vero Voluntas.

§.5. Alter vſus eſt in Heroum, ac magnorum viro-
rum laudibus, Sic Iofiam Ieremias, ſic Ionathan Da-
uid laudauit. Sic Prudentius martyres, qua quidem
in re, nunc vt plurimum carmina abſumuntur. Nec
nouus eſt abuſus, quo potentibus, ſine verecundia,
cum carmina facere libuit, adulantur. Plane paucos
Philoxenos inuenias. Ipſe Maro nomen auſpicatus
eſt ab exquisita adulatione:

*Abusus car-
minum in
adulatione.*

Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane,

Diuisum imperium cum Ioue Cæsar habet.

Et nobilis ille Lucanus merito à Nerone cæsus putatur, quia tam feruilerit monstro illi adulatus sit :

Quod si non aliam venturo fata Neroni

Inuenire viam, magnoque aeterna parantur
Regna Deis, celumque suo seruire tonanti
Non nisi fauorum potuit post bella gigantum;
Hac nihil è superi querimus, scelera ista, nefasque
Lam mercede placent, diros pharsalia campos
Impleat. & Puni saeuientur sanguine manes,

Lucanus li-
bertatis ad-
mirator,
plerosque
adulatione
superavit.

Ilimina iuncta concurrant praetia Minerva,
 His Caesar Perijina James, Martineque Labores
 Accedant satis, & quos premit aspera classes
 Leucas, & ardenti ferulilla bella, sub Aetna,
 Multum Roma tamen debet ciuilibus armis,
 Quod tibi res acta est: te cum statione per acta,
 Astra petes serus, praeturi regia caeli
 Excipiet gaudente polo, sen sceptrum tenere,
 Seu te flammiferos Phabi tunc ascendere currus,
 Telluremque nihil mutato sole timentem
 Igne vago iurare iuuat, tibi numine ab omni
 Cedetur, iurare tu natura relinquer
 Quis Deus esse velis, vbi regnum ponere mundi,
 Sed neque in arctoo sedem tibi legeris orbe,
 Nec Polus aduersi calidus qua vergitur austru,
 Vndernam videas obliquo fidere Roman,
 Aet heris immensi partem si presseris vnam,
 Sentiet axis omnis, librati pondus caeli
 Orbe tene medio, pars at heris illa ferenti
 Totam vacet, nullaque obtinent a Caesare nubes.
 Tunc genus humanum positis sibi consula armis
 Inque vicem gens omnis amet, pax missa per orbem,
 Ferrea belligeri conspescat limina Lani.
 Sed mihi iam numen, nec, si te pectore vates
 Sollicitare, Deum, Bacchumque mouentem
 Accipiam, Cyrrhae velim secreta mouentem
 Tu tatis ad vires, Romana in carmina dandas.

Neque absunt hodiernæ, non modo lucrosæ, sed vilium etiam adulationes animarum.

Nec est minor carminis usus in historia, legibusq; & artibus tradendis. Atheniensibus antiquæ leges à Dracone tribus versu millibus conscriptæ. Paucioribus, suis Mytilenæis, nèpe sexcētis Pittacus scripsit. Historia etiā politissime versibus scribitur, & mores docentur, vt Platonī etiā sapientiæ patres poetæ vocentur. Et sane carminum Salomonis שִׁשׁ וְשֹׁשׁ vt vertunt septuaginta, sunt numerata quinque milia, שִׁשִּׁים Hebræus vocat. Triamila parabolarum, שִׁשִּׁים axiomaum, seu insignium sententiarum

Leges cay-
mine con-
scriptæ.

Hic neque more probo videas, neque voce serena
Ingentes trepidare Titos, cum carmina lumbum
Intrant, & tremulo scalpuntur ubi intima versu.
Tum vetule auriculis alenis colligis efcas?
Auriculis, quibus & dicas cute perditus: obe,
Quid didicisse, nisi hoc fermentum, & qua semel intrus
Innata est, rupto secore exierit caprificus?
En pallor, seniumque, & mores, vique adeone
Scire tuum, nihil est, nisi te scire hoc sciat alter?
At pulchrum est digito monstrari, & dici hic est.
Ten' cirtorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendes? Ecce inter pocula querunt
Romulide satiri, quid dia poemata narrent.
Hic aliquis, cui circum humeros hyacinthina lena est
Rancidulum quiddam balba de nare locutus,
Phyllidas, Hypsipilas, vatium & plorabile si quid,
Eligat, & tenero supplantat verba palato,
Assensere viri. nunc non cinis ille poeta
Felix? nunc lenior cippus non imprimit ossa?
Laudant conuicia. Nunc non è mambus illis,
Nunc non è tumulo, fortunataque fauilla
Nascuntur viole: Rides, ait, & nimis vncis
Naribus indulges. An erit, qui velle recuset
Ospopuli meruisse, & cedro digna locutus
Linquere, nec scombros metuentia carmina, nec thbus?

Pauci to-
rabiles poe-
ta.

Inter hos quot millia sunt, quos durius est, & labo-
rius audire, quam in latomias operari, ubi omnis
lassitudo est exigunda è corpore? Pauci itaque sunt
poetæ boni, multi, ut Aristophanes iocatur ἐπὶ πολλοῖς
ἀνδρῶν, & σκαμνίστα, χελιδὼν μυστὴρ, λωβὴται πέρυνης,
spuria quæ foliis adnoscuntur tubercula, non borri.
Ailocutii, hirundinum Musca, artis opprobria. Huc
refer vagabunda mendicabula, & nonnullos, qui se
poetas Laureatos nominant. Quos ego cum lit ge-
nus irritabile vatium, irritari sane nolim: Illos autem
fateri necesse est, multas indignas tam regali fronde
frontes inumbrari. Horum igitur insaniam, stolidi-
tatemque veris prudentibusque poetis imputare cō-
tra æquitatem est. Moses, Debora, Barac, David, Sa-
lomon, Iaias, Ieremias prudentissimi fuere, & poe-
tarum excellentissimi tamen, eorumque carmina
quotidie ad sapientiam, pietatisque femina iacienda,
incrementaque virtutum canuntur. Nec Home-
rum quamvis cæcum, mente imprudentem recte di-
xeris. Testis pro vate, vates est Horat. lib. i. Epist. 2.

Homerus
prudens.

Troiani belli scriptorem maxime Lolli,
Dum tu declamas Roma, præneste relegi.
Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid vitile, quid non,
Plenus ac melius, Chrysippo, & Crantore dicit.
Cur id crediderim, nisi quid te detinet, audi.
Fabula, qua Paris propter narratur amorem
Græcia barbaria lento collisa duello,
Scultorum regum & populorum continet æstus.
Antenor censet belli praevidere causam.
Quid Paris? ut saluus regnet, viuatque beatus,
Cogi posse negat. Nestor componere lites,
Inter Peleiden festinat, & inter Atreiden:
Hunc amor, ira quidem communiter vrit vtrumque.
Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui,
Seditione, dolis, scelere, atque libidine, & ira
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rursum quid virtus, & quid sapientia possit,
Vitile proposuit nobis exemplar Vlysseni:
Qui domitor Troia, multorum prouidus vrbes,
Et mores hominum inspexit, latumque per aquor,
Dum sibi, dum sociis reditum parat, asper a multa
Pertulit, aduerserum immer sabilius vndis.

Homeri ver-
sus philo-
sophia histo-
rica conti-
netur.

Inspecte Virgili, Lucani, Iuuenalis, aliorum
argumenta, & si improba, atque impura demas, in-
uenies plane nihil in vita politica eos latuisse, imo
pleraque philosophorum intima eos calluisse.

§. 9. At multi poetas è ciuitate expellendos cen-
suerunt, ita est fateor. Et causas sane Augustinus re-
fert, lib. 2. cap. 14. de ciuitat. Deinde querimus, ipsi poeta-
rum fabularum compositores, qui duodecim tabularum
lege prohibentur, ledere famam ciuium, tam probrosa in
Deum conuicia iaculantes, cur non vt scenici habeantur inbo-
nesti? Et qua ratione rectum est, vt poetarum figmentorum,
& ignominiosorum Deorum infamentur actores, honorentur
auctores? An forte Platoni Græco potius palma danda est?
Qui cum ratione formaret, quasi esse ciuitas debeat, tan-
quam aduersarios ciuitatis, poetas censuit vrbe pellendos. Iste
vero, & Deorum iniurias indigne tulit, & fucari, corrupti-
que figmentis animos ciuium noluit. Confer nunc Platonis
humanitatem, à ciuibus decipiendis poetas vrbe pellentem,
cum Deorum diuinitate honori suo ludos scenicos expe-
tente.

Pulsi ciui-
tatibus poe-
ta propter
impura, &
blasphema
carmina.

Ille, ne talia vel scriberentur, & si non persuasit, disputan-
do tamen suasisit leuitari, lasciuieque Græcorum. Isti vt talia
etiam agerentur, iubendo extorserunt grauitati, & modestia
Romanorum. Nec tamen hac agi voluerunt, sed sibi dicari, sibi
sacrari, sibi solemniter exhiberi. Cui tandem honestius diuinos
honores decerneret ciuitas, vtrum Platoni hac turpia & ne-
fanda prohibenti? An demonibus hac hominum deceptione
gaudentibus, quibus ille vera persuadere non potuit?

Dux causa sunt, quod & Deos fingerent falsos, de
quo etiam cap. 14. lib. 18. de ciuit. queritur, & quod
mores corrumpere, optima lege tales velut Rei-
publicæ corruptores expelluntur, Plato li. 2. de Rep.
Propter flagitia, & scelera, quæ Diis affingunt, censet expel-
lendos, & lib. 10. Socrates postquam multa in poetas
dixit, tandem iusta sententia litem decernit, secun-
dum bonos poetas, illos enim censet retinendos,
quorum carmina ad fortitudinem, ac castitatem in-
ducunt. Neque alia fuit Pythagoræ sententia, ex
quo apparet sane, vetustissimam fuisse eam morum
corruptionem, quin & Sibylla de illis cecinit.

Socrates
bonos cen-
suet retineren-
dos, malos
pellendos.

Ἐκδοῦν τὴν τρεῖς ἡλάναν ἀντιζῆσι ποιηταί

Græciam ter miseram affligent poeta. Epicuri quidem
minor est hac in re auctoritas, qui quamuis forte ma-
iorum poetarum cantus ex Republica proscripserit,
velut anicularum deliria; quia tamen vno calculo o-
mines artes liberales damnauit, poetæ peculiarem
contumeliam non fecit, honestius enim illi fuit, cum
cæteris, velut honestam matronam proscribi, quam
in regno voluptatis, solam tanquam meretriculam
retineri. Erastosthenes vero, alique, non rem ipsam
sed vitia exilio multarunt. Fulvio nobiliori fuit vitio
datum, quod poetam in prouinciam duxisset. Nam
eo tempore, si quis ea in re studebat, vt testis est Cato, ad
conuicia se applicabat: & grassator dicebatur. Male igitur
Fuluius, qui quasi tibi cinem voluptatis causam in pro-
uinciam duxit. Vtinam hodie quoque in hanc rem
euigilet magistratus, obsecenos, blasphemosque libel-
los, graui pœna proscribat, auctores puniat. Verum
de his ego, cum de seruanda pudicitia in Republica
tractauim, satis dixi.

Græcia
malis poetis
illata labe.

Epicurus
poesin cum
omnibus
artibus pro-
scripsit.

§. 10. Quæ vero ratio sit consequendæ huius e-
loquentiæ, quæ numeris strictior, verbis liberior, sen-
sibus debet esse sublimior, paucis ostendam. Aristot-
eles de re poetica scripsit, sed nec sat accommodata,
ad ingenia discentium, nec tractatus integer est. Ho-
ratijs vitia vitare magis docet, quàm instruit rudem, &
suo iam more, Satyricum agit. Nostro tempore Vida,
multique in ea arte docenda se occuparunt. Omni-
bus palmam præripuit Iulius Scaliger, scriptis se-
ptem ad Syluium filium libris, quod absolutum o-
pus esse cenfeo, quo solo plus nobilitatis meruit,
quam si reuera ad Scaligerorum Veronenfium pro-
sapiam, Italia probante genus retulisset. Sed magno
opprobrio fuit, non poeti modo, sed philosophiæ
etiam,

Aristoteles,
Horatius,
Scaliger, de
re poetica
scripserunt.

Scaligerorum famam impositura lasit.

Iacobus Pontanus clare & erudite de poetis scripsit.

Martinus Delrius.

Societatis in docenda poeti Methodus.

Firmata iam latinitate veribus dare se potest.

etiam, ceterisq[ue] artibus, quod eartum tam famosi alumni, Iulius, & Iosephus, tam pertinace impostura, in alienum genus, familiamque inferere se laborarunt. Quod si vires fuissent, aliquid veterum more tentassent. Nam nunc quod potuerunt, grauitate prestituerunt, ut atrocibus se carminibus, quemadmodum latratu canes vlti sunt. Scriptum est a Iosepho elegans sed acerbum in serenissimam Venetorum Rempublicam carmen, quo eos tanquam Veronam suis maioribus per iniuriam eripuerint, reos agit, cum maiores illius non magis fuerint Veronae comites, quam Ius rex ταραχάων, omnium Achiuorum. Verum hæc sunt hominum errata, magnas fortunas somniantium, quæ cum in magna, & turbata ingenia incidunt, magnos etiam motus cient, ut cum magno Oceano, veterum magna vis incubuit. Verum ut ut se mores habuerint, præ omnibus artem accurate explicuit Iulius, & magnus ipse poeta fuit, modus tamen & ratio scribendi potius perficiendo vati, quam instituendo tironi accommodata ab illo fuit. Hanc igitur curam Pontanus noster suscepit, ordineq[ue] ac erudite totam rem aperuit, quo libro ad poetin descendam vtiliore non vidi; si quis tamen eo lecto, plura, & reconditorum quærat, Iulium serio euoluat. Si de Comædia vel Tragedia labore, Martinum Delrium in Senecam totum perlegat, non enim tantum viam demonstrat, sed rapit, & vestrat, quasi cygnæis alatum Parnassi verticem: & Iosephus Scaliger nondum rupta amicitia Delrium omnibus prætulit. Hos auctores in docenda poeti nostra Societas imitatur. Cuius methodum ob oculos ponere mihi est in animo.

§.11. In media Grammatices dixi facilem poetam explicari, & sic animos teneros numeris poeticis pasci latim imbui; nam quamuis rationem carminis ignorant, mensura tamen, & Harmonia delectantur.

In suprema Grammatices, cum iam Syntaxin didicerunt, ars metrica dicitur, sic habet regula professoris. Alternis vero diebus artis metricæ præcepta generalia, omnisq[ue] exceptionibus, posteriori autem semestri recolatur per duos minimum menses pars illa Grammaticæ, quæ est propria prima classis, & alternis diebus ars metricæ regulas iam explicatas breuiter percurrere, in aliis quantum necesse est inhe-
rendo, absoluta vero repetitione Grammaticæ, quotidie deinceps ars metrica explicetur adiectis exceptionibus, carminum generibus, & quæ de patronymicis atque accentu traduntur.

Huic explicationi iunguntur Ovidianæ, Catullianæ, Tibullianæ, Propertianæ elegiæ selectæ, faciliores libri Virgilii. Quibus auctoribus explicandis, & recolendis, hora in singulos dies attribuitur. Cognita itaque carminum ratione, sensum ipsi quoque pangere docentur, seu dissoluta in pedes, & numeros reponere, deinde ad onia, heroica, elegias componere, nec grandiora tentare, satis fuerit, si numeros teneat in suo, cognoscat in alieno carmine.

Sic instructus ducetur ad Scholam humanitatis, de qua ita Methodus nostra præscribit: Gradus huius scholæ est, postquam ex Grammaticis excefferint, præparare velut solum eloquentiæ: quod tripliciter accidit, cognitione linguæ, aliqua eruditione, & breui informatione præceptorum, ad Rhetoricam spectantium. Ad cognitionem linguæ, quæ in proprietate maxime & copia consistit, in quotidianis prælectionibus Cicero iis fere libris, qui philosophiam de moribus continent, Ex Historicis Caesar, Sallustius, Livius, Curtius, & si qui sunt similes; ex poetis præcipue Virgilius, exceptis Eclogis, & quarto Aeneidos, præterea Oda Horatii selectæ, item Elegiæ, Epigrammata, & alia poemata illustrium poetarum antiquorum, modo sint ab omni obscenitate expurgati. Eruditio modice vsurpetur, ut ingenium excitet interdum, ac recreet, non ut lingua observationem impediat.

Præceptorum Rhetoricæ brevis summa ex Cypriano, secundo scilicet semestri, tradetur: quo tempore, omnia philosophia Ciceronis, faciliores aliquæ eiusdem Orationes, ut pro lege Ma-

niliæ, pro Archia, pro Marcello, ceteræque ad Casarem habitæ sumi poterunt. Græcæ linguæ pars illa pertinet ad hanc scholam, quæ Syntaxis proprie dicitur. Curandum præterea, ut medio-riter scriptores intelligent, & scribere aliquid Græce norint.

Auctores qui hic præscribuntur iam faciles erunt, postquam ea, de qua dictum est, in scholis inferioribus instructio præiuit.

Hic quoque ars metrica, seu prosodia primo semestri cum historico alternis diebus exponitur, ut firmitus animo hæreat, altero semestri præcepta Rhetorices, & historicæ alternantur.

Exercitationes sunt præterea, quæ his verbis notantur.

Secunda hora matutina repetatur postrema breuiter prælectio, noua que per semihoram, vel paulo amplius explicetur: mox exigatur, & si quid super sit temporis, in mutua discipulorum concertatione ponatur.

Vltima semihora initio primi semestris historicæ, & ars metrica alternis diebus: arte vero metrica absoluta, historicæ quotidie percurratur: altero deinde semestri Cypriani Rhetoricæ quotidie modo explicetur, modo recolatur, aut disputetur.

Græci item auctores, & Syntaxis, Catullinum compositio. Quia præcepta Rhetorices communia sunt etiam poetis, nam oratori finitimus est poeta, hinc ornatus quoque carminis, & modus, & artis plura præcepta exponuntur. Totam Methodum complectitur Reg. 5.

Prælectio eruditionis ornamentis leuiter interdum aspersa sit, quantum loci explicatio postulat: se totum potius Magister effundat in latinæ linguæ observationes, in vim, etymologiamque verborum, quam ex probatis petet autoribus, maxime ex antiquis; in locutionum vsu, ac varietatem, in autoris imitationem; nec alienum putet aliquid patrio interdum sermone efferre, si vel ad interpretandum in primis valeat, vel aliquid habeat eximii. Quando autem orationem explicat, præcepta artis exploret. Ad extremum licebit, si videatur, omnia patrio sermone, sed quam elegantissime vertere.

Et sexta: Dictandum argumentum scribendi. Primo quidem semestri ad epistolam fere formam, vulgi sermone ad verbum: quod sæpe proderit ita componere, ut totum ex prælectionibus iam explicatis, hinc inde discerptum sit. Semel autem fere in hebdomada suo Marte conscribant, aliquo prius epistolarum genere explicato, indicatisq[ue] Ciceronis, aut Plinii epistolis: ad illud pertinentibus. Altero deinde semestri excitetur ingenium, & Chria primo, tum proœmia, variationes, & exornationes, facili ac fuso argumento proposito, conscribantur. Carminis argumentum latine dicitur, multa locutionum varietate. Græci the-matis eadē, ac latine prosæ ratio erit, nisi quod fere ex ipso auctore depromendum, & ratio Syntaxeos præmonstranda.

Et decima: Affigantur carmina scholæ parietibus, alternis fere mensibus ad aliquem celebriorem diem exornandum, vel magistratus promulgandos, vel alia quæ apiam occasione, selectissima quæque à discipulis descripta: imo etiam pro regionum more aliquid prosæ breuioris, quales sunt inscriptiones, ut clypeorum, templorum, sepulchrorum, hortorum, statuarum, quales descriptiones, ut vrbes, portus, exercitus, quales narrationes, ut rei geste ab aliquo diuorum; qualia denique paradoxa: additis interdum, non tamen sine Rectoris permissu, picturis, quæ emblematis, vel argumento proposito respondeant.

De Græcæ lectione, ita Reg. 9. Græcæ prælectione alternis diebus Grammaticæ, & autor explanabitur. Grammatica quidem, breuiter decursis iis, quæ in prima classe tradita fuerat, Syntaxim & orationē accentuum persequatur. Autor vero primo semestri soluta orationis sumetur ex faciliores, ut aliquæ orationes Isocratis, & S. Chrysost. & Basilii, ut ex epistolis Platonis, & Synesii, ut aliquid selectum ex Plutarcho: altero semestri carmen aliquod explicabitur, exempli gratia ex Phocylide, Theognide, S. Gregorio Nazianzeno, Synesio, & horum similibus. Explicatio autem, ut huius scholæ fert gradus, linguæ potius cognitioni, quam eruditioni seruiat.

Inclinante autem anno Græcarum syllabarum ratio tradi poterit cum auctore alternis diebus. Poterunt etiam interdum dissoluta carmina concinnari.

Præcepta Rhetorices etiam poetis conueniunt.

Eruditio ita in hac schola proponitur, ut prima cura sit formanda orationis.

Dum sensus alta scandunt non sentiant laborem.

Publicus honor, & censura excitat ingenia.

Cicero Græcis vertendis multum sese exercuit.

Hac

Hac exercitatione nondum perfectus est poeta, aut orator futurus, quamvis ingenio valeat. Nam & multa præcepta cognitu necessaria sunt, & maxime exercitatio, quæ longius tempus requirit, deinde crebro in nostris Gymnasis ætas, nondum difficilioribus matura laboribus. Sequitur itaque altera schola, quam Rhetoricam dicimus.

CAPUT XX.

Eloquentia soluta orationis.

S. 1. Hanc proprie eloquentiam vocare vsus confuevit. Quam alii definiunt, copiose loquentem sapientiam, alii, artem bene dicendi, Aristot. lib. 1. Rhet. c. 2. "Ἐστὶ δὲ ῥητορικὴ, διὰ τῆς ἧς ἐκαστος ἐξ ἀποφαινοῦ τὸ ἐνδεχόμενον πειθάνει. Sit igitur Rhetoricæ facultas, quæ quid in re quaque ad persuadendum valeat, contempletur. Hoc enim nulli alteri arti proprium est. Quanquam enim, & qui fine arte loquuntur, & qui dialecticæ, ac philosophicæ agunt persuadere conentur; Rhetorica tamē persuadendi rationem in omnibus tradit, neque enim Dialecticæ, neque medicinæ, neque iurisprudentiæ sine eloquentiâ, perfecte, quicquam docuerit. Ad eloquentiam nemo pertingere potest, nisi iam ante emendate loqui affluerit; ἵνα δὲ ἀρχὴ τῆς λέξεως, τὸ ἐλάνθῃ. Principium elocutionis est, recte loqui Græcè, ait Aristoteles, de patria eloquentia disputans. Perinde enim facit, qui orationi vitiosa, eloquentiæ schemata atreuerit, quod ille, qui pannofacem, & lacera palli, aurea segmēta, & gemmeos Maendros affuerit: Nam & ornamenta dedecorat, & inopiam ex vicina copia facit conspectiorem, dum contraria finitima se mutuo manifestant. Et quod est caput, monstrum ridendum efficit. Irum in purpura, soleas aureas, luto inquinatas, matulam ē gemma.

Hinc mentem mihi venit, multorum parentum præproperæ, in filiorum educatione, festinationis; qui nondum loquentes, fieri oratores iubent. Hinc multorum Theologorum, Iurisprutorum, Medicorum, Philosophorum iniquatissimæ enunciationis libri, phrasæ, & sententiæ ridicule affectatas interdum continere cernimus. Fieri enim solet, ut infantissimus quisque, maxime eloquentiam affectet. Rara omnino res eloquentia: Testis Tullius lib. 1. de orat. Quibus de causis, quis non iure miretur, ex omni memoria atatum, temporum, ciuitatum, tam exiguum oratorum numerum inueniri?

Causas reddit eodem libro; Sed nimirum maius est hoc quiddam, quam homines opinantur. & pluribus ex artibus, studiisque collectum. Quis enim aliud in maxima diuersitatis multitudinem, summa magistrorum copia, præstantissimis hominum ingenis, infinita causarum varietate, amplissimis eloquentiæ propositis premiis, esse causâ putet, nisi rei quandam incredibilem magnitudinem, ac difficultatem? Est enim & scientia comprehendenda rerum plurimarum, sine qua verborum volubilitas inanis, atque ridenda est: & ipsa oratio confirmanda non solum electione, sed etiam constructione verborum: & omnes animorum motus, quos hominum generi rerum natura tribuit, penitus pernoscenti, quod omnis vis, ratioque dicendi, in eorum, qui audiunt, mentibus, aut sedandis, aut excitandis exprimenda est. Accedat eodem oportet lepos quidam, facerique, & eruditio libero digna, celeritasque, & breuitas respondendi, & laceffendi, subtili venustate atque vrbaniitate coniuncta. Tenenda præterea est omnis antiquitas, exemplorumque vis: neque legum, aut iuris civilis scientia negligenda est. Nam quid ego de actione ipsa plura dicam? quæ motu corporis, quæ gestu, quæ vultu, quæ vocis conformatione, ac varietate moderanda est: quæ sola per se ipsa quanta sit, histrionum leuis ars, & scena declarat: in qua cum omnes in oris, & vocis, & motus moderatione elabo-

rent, quis ignorat, quam pauci sint, fuerintque, quos aquo animo spectare possimus? Quid dicam de thesauro rerum omnium, memoria, quæ nisi custos inuenitis, cogitatisque rebus, & verbis adhibeatur, intelligimus omnia, etiam si præclarissima fuerint, in oratione peritura? Quamobrem mirari definamus, quæ causa sit eloquentium paucitatis, cum ex iis rebus vniuersis eloquentia conflet, quibus in singulis elaborare permagnum est, hortemurque potius liberos nostros, ceterosque, quorum gloria nobis, & dignitas clara est, ut animo rei magnitudinem complectantur, neque iis aut præceptis aut magistris, aut exercitationibus, quibus vtuntur omnes, sed aliis quibusdam, se id, quod expectunt, consequi posse confidant. Ac mea quidem sententia, nemo poterit esse omni laude cumulatus orator, nisi rei omnium rerum magnarum, atque artium scientiam consecutus. Ecce enim ex rerum cognitione efflorescat, & redundet oportet oratio: quæ, nisi subest res ab oratore percepta, & cognita, inanem quandam habet eloquentiam, & pene puerilem. Neque vero ego hoc tantum oneris imponam, nostris præsertim oratoribus, in hac tanta occupatione, & vrbis, ac vitæ, nihil iis vt putem licere nescire. quanquam vis oratoris, professioque ipsa bene dicendi, hoc suscipere, ac polliceri videtur, ut omni de re, quæcunque sit proposita, ab eo ornate, copioseque dicatur.

S. 2. Eloquentia vero in ciuitate tenenda est, quia summam conciliat dignitatem Reipublicæ, præcipue vero colenda est, nobilitati, & principi. Vere Aristoteles ad Alexandrum, ὅς περ δὲ ἐδῆτα σπουδαίεις τὴν εὐπρεπείαν τῶν λόγων ἀνθρώπων ἔχειν, οὗτω δύναμιν λόγων λαβεῖν ὅσοι πείρα τῶν τῶν ἐνδεχόμενα. πολὺ γὰρ καλλίων ἐστὶ καὶ βασιλικότερον τὴν ψυχὴν ἔχειν εὐνομιονόδοτον, ἢ τὴν ἐξ ἑστῶτος ὁρᾶν εὐσηματισμένην. καὶ γὰρ ἀποφάνεταί, τὸν τοῖς ἱεροῖς πρωτεύοντα, φανερόν τὸν τυγχόντα τοῖς λόγοις ὑπερβαῖντα, καὶ ταῦτα εἰδὼτα, ὅτι τοῖς μὲν ἐν δημοκρατίᾳ πολυτιμωμένοις, ἀναφορὰ δὲ πάντων τῶν πραγμάτων οἷς τὸν δῆμον ἐστὶ τοῖς ὑπὸ τὴν τῆς βασιλείας ἡγεμονίαν τεταγμένοις, ὥς λόγον. ὅς περ οὖν τὰς αὐτονομίας τῆς πόλεως διορθῶν εἰσάγει τὸ καλλίστον ἄνθρωπος κοινὸς νόμος, οὗτω τὸ ἐπὶ τὴν τῆς βασιλείας καθεστῶτος ἄγειν δύναται ἂν ὅτι τὸ συμφέρον ὁ σὸς λόγος. καὶ γὰρ ὁ νόμος ἐστίν, ὡς ἀπλὸς εἶπεν, λόγος ὁ εἰρημὸς καὶ ὁ ὁμοῦς κοινὸν πόλεως, μνησὺν πῶς δὲ πείραται ἐκαστος.

Nam quemadmodum vestium decore, atque magnificentia ceteris hominibus maxime præstare studeas, ita etiam dicendi inuentionem, ac vim eam vt accipias nitendum est, quæ pulcherrima sit, apprimeque præclarissima. Longe enim pulchrius est, ac regale magis, animo esse bene constituto, quam habitum corporis vestibus ornatum pulchris intueri. Absurdum enim est, eum, qui rerum gestarum gloria ceteris antecellat, videri humillimis quibusdam in dicendo cedere: præsertim cum non sis nescius, eos, qui in populari principatu versentur, res omnes ad populum: qui vero sub vnius imperij ductu constituti sint, ad rationem, orationemque referre. Quemadmodum liberae ciuitates communis lex, quæ ad honestissimum aliquem finem ducat, dirigere consueuerit, eodem etiam modo, & oratio tua queat, eos, quos sub imperio tenes, ad id agere, quod conducibile sit, & vtile. Etenim lex (vt ita dixerim) oratio quadam est, quæ communi ciuitatis consensu definita, iubet quo pacto vnumquodque agendum sit.

Sane loqui omnibus hominibus communiter datum est, eloquentia est quæ ostendit doctos, aut doctos videri facit. Dux vitæ est oratio eruditioni iuncta. Et sane post rationē ipsam, nihil dicendi maiestatis homini maius dari est; nam qui bene dicit, suauiter & salubriter auditur. Et sane hoc præcipuum est ornamentum, nam vt hominis decus est ingenium, ita ingenii lumen est eloquentia. Afranius interrogatus, quid octoginta, & vno annis didicisset respondit; nihil nisi bene docere, & bene dicere. Totam in eo vitæ non modo dignitatem, sed etiam maiestatem collocans. Vtinam ad Nulla res ad dignitatem plures euehit, quæ eloquentia. Imperatores maiore periculo, oratores maiore labore,

Principi, & nobilitati necessaria eloquentia.

Regis eloquentia pro viribus est.

Orationis dignitas rationi proxima.